

Nr 206.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal rörande tillverkning m. m. av flygmateriel.

(1:a avd.)

I propositionen nr 289 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 28 maj 1948, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal, i huvudsaklig överensstämmelse med ingivna förslag, rörande tillverkning m. m. av flygmateriel *dels* mellan flygförvaltningen, å ena sidan, samt Svenska Aeroplan Aktiebolaget, å den andra, *dels ock* mellan flygförvaltningen, å ena sidan, samt Svenska Flygmotor Aktiebolaget, å den andra.

Enligt bemyndigande av 1940 års urtima riksdag (propositionen nr 75; riksdagens skrivelse nr 95) godkände Kungl. Maj:t den 20 december 1940 två såsom ramavtal betecknade kontrakt, avslutade mellan flygförvaltningen, å ena sidan, samt Svenska Aeroplan Aktiebolaget (SAAB) respektive Nohabs Flygmotorfabriker Aktiebolag, å den andra. Sistnämnda bolags rättigheter och skyldigheter enligt berörda avtal ha sedermera övergått på Svenska Flygmotor Aktiebolaget (SFA). Avtalen, vilkas giltighetstid numera utgått, avsågo beställning av flygplan och flygmotorer enligt en av flygförvaltningen uppgjord leveransplan.

Den utbyggnad av flygindustrien, som ägt rum, har helt koncentrerats till två företag jämte underleverantörer, Svenska Aeroplan Aktiebolaget (SAAB) för tillverkning av flygplan och Svenska Flygmotor Aktiebolaget (SFA), tidigare Nohabs Flygmotorfabriker Aktiebolag, för tillverkning av flygmotorer. Frågan, huruvida tillverkningen borde monopoliseras till dessa två företag eller baseras på en friare konkurrens mellan flera företag, övervägdes ingående i samband med att beslut år 1940 fattades om flygindustriens fortsatta utbyggnad. De skäl, som föranledde beslutet om koncentring av tillverkningen till ifrågavarande två företag, kunna i huvudsak sammanfattas sålunda. Den kvalificerade arbetskraften för konstruktion och tillverkning av flygmateriel fanns i huvudsak vid de båda företagen. Under utbyggnadsperioden måste kvalificerad personal på alla områden ytterligare utbildas jämsides med att leveranserna fortgingo. Då utländsk arbetskraft icke beräknades kunna anskaffas, kunde en uppdelning av leveranserna på konkurrerande företag icke komma till stånd annorledes än genom splittring av den tillgängliga arbetskraften. Därigenom skulle en produktion av åsyftad kvantitet och kvalitet avsevärt försvåras och utbildning av ny arbetskraft fördröjas. Den tillgängliga inhemska arbetskraften och sakkunskapen ansågs därför böra vara samlad hos SAAB beträffande flygplan och hos Nohabs Flygmotorfabriker Aktiebolag (numera SFA) beträffande motorer.

Monopoliseringen av flygindustrien har föranlett, att särskilda avtal — s. k. ramavtal — måst träffas för att närmare reglera förhållandet mellan staten och de båda företagen. I dessa avtal, vilka efter riksdagens hörande godkänkts av Kungl. Maj:t, iklädde sig bolagen vissa förpliktelser beträffande konstruktion och tillverkning av flygmateriel samt utbyggnad av flygindustrien, medan å andra sidan staten garanterade bolagen vissa beställningar å dylik materiel. Avtalen reglerade ingående frågan om prissättningen å bolagens produkter, rätten till avskrivningar m. m.

Vid anmälan av propositionen nr 206 till innevarande års riksdag har departementschefen, i överensstämmelse med vad som härutinnan uttalats av 1945 års försvarskommitté, anfört att flygmaterielens förnyelse alltjämt borde i princip grundas på den inhemska flygindustrien, vilket dock ej borde hindra, att möjligheterna att inköpa flygmateriel i utlandet tillvaratogs, då särskilda skäl därtill föreläge. De skäl som tidigare föranlett statsmakterna att i huvudsak koncentrera flygmaterielbeställningarna till allenast två företag, ett för flygplantillverkning och ett för flygmotortillverkning, syntes departementschefen alltjämt bärande, och han räknade alltså med att denna tillverkning fortfarande skulle äga rum vid SAAB och SFA jämte underleverantörer.

För att å ena sidan tillförsäkra staten möjlighet att hos ifrågavarande företag anskaffa erforderlig flygmateriel till godtagbara priser och å andra sidan tillförsäkra företagen beställningar i sådan omfattning att deras konstruktions- och tillverkningskapacitet för krigsflygplan kan bibehållas torde, framhåller departementschefen, förhållandet mellan staten och företagen liksom tidigare böra närmare regleras genom särskilda ramavtal. Sedan 1940 års ramavtal numera utlöpt, har flygförvaltningen med hänsyn härtill efter förhandlingar med SAAB och SFA under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande träffat nya avtal med ifrågavarande bolag.

Avtalen ansluta sig till en av flygförvaltningen uppgjord leveransplan, som sträcker sig till den 1 mars 1958. I leveransplanen har såsom minimum för statens och bolagens åtaganden förutsatts förnyelse av den flygmateriel, som erfordras i den av 1945 års försvarskommitté föreslagna begränsade flygvapenorganisationen. I förenämnda proposition nr 206 har föreslagits en organisation, som icke oväsentligt överstiger vad kommittén förordat. Bolagen ha emellertid förbundet sig att under vissa förutsättningar öka leveranstakten, därest så skulle påfordras. Avtalen syntes departementschefen i görligaste mån tillgodose å ena sidan behovet av tillverkningskapacitet för den planerade större flygvapenorganisationen och å andra sidan önskemålet att staten icke på längre sikt bunde sig för beställningar i alltför stor omfattning. Då därjämte förbehåll träffats om rätt för flygförvaltningen att mot viss gottgörelse till företagen nedskära de företagen tillförsäkrade beställningarna, därest omständigheterna skulle påkalla detta, syntes avtalsbestämmelserna i här berörda hänseenden ur statens synpunkt i huvudsak godtagbara.

I avtalen regleras ingående frågan om prissättningen å bolagens produkter. Prissättningen grundas liksom enligt de tidigare avtalen i princip på bolagens självkostnader med visst procentuellt tillägg, utgörande bolagens vinst och kapitalränta. Mot bestämmelserna härutinnan syntes departementschefen i huvudsak intet vara att erinra. Departementschefen har framhållit, att avtalen icke, såsom fallet vore med 1940 års avtal, medgåve någon extraordinär avskrivning av bolagens anläggningar. Flygförvaltningen hade tillförsäkrats rätt att granska företagens räkenskaper och andra handlingar för bedömning och kontroll av de kostnadsfaktorer som skulle ingå i priset.

Då departementschefen icke heller i övrigt funnit något att erinra mot avtalens innehåll, har han tillstyrkt, att dessa — efter vissa smärre jämföringar — godkännas av Kungl. Maj:t. Innan så skedde syntes emellertid frågan böra underställas riksdagen för bedömning.

Bolagen ha i särskilda skrivelser till flygförvaltningen anfört, att avtalen gälla endast under förutsättning att bolagen befrias från eventuell krigskonjunkturskatt eller därmed jämförlig skatt ävensom från skyldigheten att enligt årets riksdags beslut å spärrkonto insätta viss del av årsvinsten eller under avtalstiden underkasta sig liknande begränsning i dispositionen av årsvinsten, som kan komma att framdeles föreskrivas. Bolagen ha förbundit sig att i sin rörelse bibehålla vinstmedel, som omfattas av dylik befrielse. Med hänsyn till de särskilda omständigheter, som förelåge i förevarande fall, syntes departementschefen bolagens villkor, vilka såvitt avsåge insättning å spärrkonto lämnats utan erinran av spärrkontonämnden, kunna under angiven förutsättning godtagas.

Utskottet har efter granskning av de ingivna avtalsförslagen funnit sig böra tillstyrka, att begärt bemyndigande lämnas Kungl. Maj:t och har intet att erinra mot att bolagen under angiven förutsättning befrias från eventuell krigskonjunkturskatt eller därmed jämförlig skatt ävensom från skyldigheten att enligt årets riksdags beslut å spärrkonto insätta viss del av årsvinsten eller under avtalstiden underkasta sig liknande begränsning i dispositionen av årsvinsten, som kan komma att framdeles föreskrivas.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal, i huvudsaklig överensstämmelse med ingivna förslag, rörande tillverkning m. m. av flygmateriel *dels* mellan flygförvaltningen, å ena sidan, samt Svenska Aeroplan Aktiebolaget, å den andra, *dels ock* mellan flygförvaltningen, å ena sidan, samt Svenska Flygmotor Aktiebolaget, å den andra.

Stockholm den 22 juni 1948.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 204.